

„AURUL LUI MANUC BEY” LA HÂNCEȘTI, ÎNTRE LEGENDĂ ȘI REALITATE

Elena ARCUȘ-JANTOVAN

Înainte de toate, trebuie de menționat că la baza acestei lucrări au fost câteva întrebări și anume: cine era Manuc Bey? cum a dobândit comoara? care sunt legendele și istoriile reale despre el? ce legătură are Hânceștiul și ieșirile subterane cu averea sa? se mai crede în existența comorii și se mai caută aceasta?

Voi începe cu ideea că, rolul istoric al lui Manuc Bey (1769-1817) a fost interpretat în istorie și pozitiv și negativ. De exemplu B. Căuș în *Dicționarul* său îl caracterizează ca fiind: „*un om politic, diplomat și om de afaceri, bei al împăratului otoman și prinț al Moldovei, care prin însușirile sale naturale și prin ascuțita sa abilitate diplomatică a adus servicii atât Rusiei, cât și Turciei, pe când acestea erau în război.*” Alții rolul său îl interpretează puțin sub alt unghi, A. Moraru scrie un articol ce îl intitulează *Manuc-bei: Diplomat și trădător*, în care scrie despre acesta că: „*Se spune, că a fost otrăvit cu o substanță, care crește tensiunea arterială și care e greu de depistat... Astfel, au fost pedepsiți toți trădătorii, care au servit interesele Imperiului rus*”.

În fiecare lucrare despre Manuc Bey este prezent un detaliu și anume cel legat de bogățiile acestuia, pe lângă activitățile economice, toate discuțiile se îndreptau spre soarta averii stăpânului lui Mustafa Bairactar, pe care Manuc ar fi furat-o. Este știut că Manuc a fost apropiat cu Mustafa și era la curent

cu multe din lucrurile ce țineau de activitatea lui. R. Gordin, în romanul său, scria că, *Bairactar l-a primit pe Manuc în moștenire de la Teresenicli-Oglu împreună cu puterea și bogățiile*, iar vorbindu-se despre o scrisoare transmisă de la Mustafa s-a menționat precum că aceasta e scrisă de Manuc, iar Bairactar pune doar pecetea. Gh. Bezviconi încearcă să răspundă dacă Manuc a fost sau nu răpitorul averilor lui Mustafa Bairactar, afirmând că: „*Probabil că nu! În primul rând, averea Beiului era întotdeauna confundată de Pașă cu propria lui vistierie. Apoi, Bairactar, de câteva luni locuia la Constantinopol și după obiceiul timpului, desigur a adus cu el și bogăția sa bănească, aurul și pietrele prețioase. Dacă nu s-a găsit acest tezaur, a trebuit să piară în flăcările și jaful palatului său. În sfârșit, Manuc Bey, care se grăbea în fugă la Rușciuc, oare putea, fiind urmărit să transporte o avere întreagă? Între multiplele legende despre răpirea averii Vizirului, am auzit una, care afirmă că din Constantinopol pe atunci a plecat un vas încărcat cu butoaie de pește, pline cu aur, și că Bairactar era pregătit și el de fugă, încât Manuc a trebuit să aducă la îndeplinire numai un plan preconcepțuit. Nu sunt însă dovezi, iar pe de altă parte, de ce Beiul n-a plecat și el cu vasul acela, dacă exista. Era în orice caz mai sigur. Și chiar dacă ar fi luat ceva, considerăm că era cel mai în drept să-l moștenească pe vizirul Mustafa Bairactar. Manuc Bey era un om prevăzător. Încă de pe timpul lui Teresenicli-Oglu el își trecuse o parte din bogății în Valahia.*”

O opinie asemănătoare cu cea a lui Gh. Bezviconi o are și Ș. Ionescu care, descrie noaptea în care a fost ucis Mustafa, când s-ar fi furat comoara, subliniind că Mustafa ar fi fugit: „... speriat, umil, laș poate, își părăsi apartamentul său și însoțit de una din sclavele lui favorite și de un eunuc negru, încărcat cu pungile pline cu nestemate și aur... După ce luptele au luat sfârșit iar din palatul viziral nu mai rămăseseră decât ruine și cenușă, mai mulți constantinopolitani se strecurară printre ruine căutând aur... se aflară într-o încăpere unde, printre dărâmături, zăceau trei cadavre, iar alături de ele erau niște pungi de aur și bijuterii... Manuc Bey bănuia că va fi căutat pretutindeni întrucât toată lumea era convinsă că el ar deține averile Bairactarului. Ceea ce însă nu era adevărat. Manuc Bey era atât de bogat încât nu-l puteau tenta bogățiile Bairactarului care, nu erau prea mari, de vreme ce avea nevoie și de banii prietenului său.” Contemporanul lui Manuc, Conte de Langeron (1763-1831) este de altă opinie, în memoriile sale scrie: “*După moartea lui Mustafa Bairactar s-a observat că un armean numit Manuc-Bei, care era vistierul și deținătorul secretelor și a bogățiilor sale, s-a salvat și a venit la Rușciuc. El a confiscat toate comorile lui Mustafa și se duse în București.*”

Alții pe lângă atribuirea furtului lui Manuc Bey au încercat chiar să explice ce s-a întâmplat cu aurul său, spre exemplu E. Zamura și O. Vlasova, care insistă că comoara ar fi fost ascunsă în Hâncești, iar mai târziu a fost găsită de către Gr. Kotovski, care ar fi ascuns-o în catacombele din Odesa. Astfel, vedem că locația comorii apare nu doar în Hâncești, dar și în Odesa, iar după alte versiuni chiar și în Chișinău. Adepții părerii despre preluarea comorii de către Kotovski, explică că Kotovski l-a avut naș de botez pe Grigore Mirzoian – ultimul descendent din familia lui Manuc Bey. Grigore Mirzoian a fost cel care l-a educat pe Kotovski, rămas orfan devreme, și sigur în mediul familiei se discuta despre comoară. Ulterior Kotovski, în permanență căuta să se întoarcă la moșia acestora, uneori riscând chiar și libertatea și respectiv l-ar fi furat pe nașul său.

Unde totuși s-ar fi aflat această comoară? Localnicii știu sigur răspunsul, în renumitele labirinturi subterane. În care anume, în cele din Odesa, Chișinău sau Hâncești? Majoritatea celor preocupați de problema cred că în cele din Hâncești. De ce în Hâncești, e clar. Manuc în luna aprilie a anului 1816 cumpără cu 300.000 lei moșia Hâncești de la Ioniță Iamandi pentru a întemeia un oraș nou pentru țarul Alexandru I, ce avea să se numească Alexandriopol. Ioniță Iamandi obținuse această moșie în 1813 de la Al. Mavrocordat, în schimbul unei moșii din dreapta Prutului. Însă peste un an, în 1817, Manuc va muri subit în Hâncești și respectiv acolo ar fi rămas comoara sa. Cum el avea doar 48 de ani și nu se gândea că așa devreme își va găsi sfârșitul și ca să reuși să o ducă din acest teritoriu, neavând nici timp bine să se adapteze (dacă acceptăm varianta că a murit din cauza accidentului din timpul călăritului, nu de cea în care ar fi fost otrăvit de servitorul său).

Un mic detaliu, dar foarte important. Sunt dovezi precum că anume Manuc ar fi furat? Ele lipsesc. Mai mult, așa cum menționează Gh. Bezviconi, atunci când aianul Teresenicli-Oglu avea nevoie de bani, *“Manuc s-a prezentat personal la el și i-a oferit o sumă mare, care întrecea așteptările cele mai lacome...”* Mai apoi avea să ajute financiar și românii, fiind principalul susținător financiar, împrumutând trezoreria cu 160.000 taleri. În unele surse se amintește că în acele timpuri se considera a fi cel mai bogat din Balcani și chiar impresiona pe cele mai bogate persoane din întreaga Europă.

Din testamentul său întocmit la 6 iulie 1815 se observă cât de cât clar starea materială a acestuia, el indicând o listă de moșii, sate, lucruri scumpe ce le deținea: 65 de stânjeni de pământ în partea opusă curții; Dragomireștii de sus, Dragomireștii de jos, Bolasca, Moteasca, Giulești, Popești, Zorba, Brobodeț, Mudurgan, Cosana, Cioroghirla, Tîngăbești, Pagara, Hagi Gheorghe, Popasul, Cunești; 5 terenuri cu vii; casa din București cu pământ și construcții; țigani; un brilliant mare de 10 carate etc. Urmează apoi o listă

în care sunt incluse 19 datorii, argint cumpărat, cupru etc., spunând că suma se ridică la 961.876 de lei (probabil ceva nu s-a enumerat fiindcă însumând cifrele la toate cele enumerate se primește o sumă mai mică de 900.000); din suma de 961.876 el scade alte datorii sau cheltuieli, după care el lasă la toate cele 4 fiice câte 150.000 lei atunci când se vor căsători, din care de 100.000 lei să le cumpere moșii, iar în mâini să le dea 50.000 lei. Și în final îi rămân 78.573 lei. Dintre aceștia 28.573 lei urmau să fie cheltuiți pentru sufletul său (pentru mănăstiri, preoți, daruri unor rude de ale sale etc.). Rămânând 50.000 de lei care îi vor aparține lui Murat.

Manuc Bey a avut ca moștenitori soția, doi fii și patru fiice, A. Felea identifică în cercetări mai recente numele lor: Soția – Mariam (Hanuma), Murad (Murat, Ivan, Ioan), Feriat (Grigore, Feriad), Mariam (Maria), Pemba (Kaniane, Keiani, Gaiane, Gayrana), Gadara (Gadiria, Gatera, Ecaterina), Tebera (Ghebera), accentuând ideea că Gh. Bezviconi identifică în mod greșit numele fiicelor lui Manuc, presupunând că numele unei fiice este Pemba, iar alta Gaiane și constatând că Pemba este Gaiane.

Deci cum vedem Manuc nu își ține ascunse bijuteriile, argintul, ci le menționează în testament ca familia sa să poată să le moștenească, nu să le caute ascunse undeva în pământ, el ținea prea mult la familie ca aceștia să fie lipsiți în viitor de bunurile de acum, iar pentru asta desigur ei trebuiau să fie la curent unde se află acestea și cum le sunt distribuite.

Și despre persoana lui Manuc Bey sunt mai multe legende. Gh. Bezviconi mai amintește câteva dintre ele, menționate de către un călător pe nume Stanislas Bellanger și anume că: *“Manuc-Bei fugind de turci în Valahia, se vede și acolo în primejdie, încât trece în Austria, apoi în Franța, unde locuiește cinci ani la Paris, într-un hotel luxos”,* și că în *“Journal de Paris”* scria: *“Un bogătaș străin, care a vrut să păstreze anonimul a trimis o sumă de 90 mii franci, pentru ca această sumă să fie distribuită nenorociților...”* Când prințul părea Parisul la bariera Saint-Martin era celebra ghicitoare Lenormand, care i-a prezis că o slugă, Mozoș, îl va trăda și-l va otrăvi, iar până la urmă Manuc Bey ar fi fost otrăvit de Mozoș. Fiul mai marea va ajunge general distins în armata rusă, iar celălalt – șambelan al împăratului Nicolai I. Ei vor dărui împăratului un diamant enorm din bogățiile tatălui lor. Tot Gh. Bezviconi încearcă să identifice toate neadevărurile descrise de acesta și anume că: Manuc Bey n-a fost niciodată în Franța, n-a fost otrăvit, iar fiul său nu a ajuns general distins etc.

Vorbind de Manuc Bey nu se poate să oitem perioadă în care activa acesta, este vorba de epoca modernă când se puneau bazele capitalismului și nu epoca antică sau medievală când se ascundeau comori în pământ, acum acestea se investesc pentru a obține profit, ori Manuc știa prea bine cum să

facă acest lucru fiind negustor, zaraf, într-un cuvânt om de afaceri. Iar așa cum menționează și Ș. Ionescu: „...îmbinând cu multă abilitate negustoria cu politica... Manuc Bey s-a putut afirma atât ca mare capitalist, cât și ca om politic și diplomat. În momentul în care Manuc Bei s-a instalat la București el avea numeroase proprietăți și făcuse multe afaceri în Țara Românească. În țară cumpărase multe moșii care-i aduceau mari și sigure venituri anuale, iar în București... construisese și marele han. La Hâncești a reușit să dea un puternic impuls vieții economice și agricole... populând regiunea într-un timp record și într-un ritm accelerat. A întemeiat vreo 20 de sate cu centru administrativ, la Hâncești. A făcut drumuri, a înălțat clădiri, a ajutat pe coloniști. Populația orașului avea să fie scutită pentru 10 ani de impozite. Va da pământ și ajutor oricui pentru a-și înjgheba o gospodărie, liberate religioasă, se angaja să dea 20.000 de galbeni pentru vamă și carantină și să plătească timp de 5 ani salariile tuturor funcționarilor. Se obliga să zidească o biserică ortodoxă, una catolică și o a treia armeană, precum și 2 școli.” Această Minune de la Hâncești, cum intitulează G. Fanian articolul său, reprezintă exemplul de trecere de la relațiile de producție vechi la cele noi din era capitalului, iar Manuc Bey însușea trăsăturile unui adevărat capitalist. Pentru familia sa, el nu făcea economii, fiind cheltuiți mii și mii de piaștri numai ca deplasare familiei sale spre Hâncești să se facă în condiții cât mai bune. Au fost închiriați 90 de cai, iar în convoi erau – 2 medici, un preot, preceptorul copiilor, un bucătar, erau întovărășiți și de 2 ofițeri și 11 arnăuți până la Focșani și de aici de alți 6. Generozitatea sa nu se limita doar la membrii direcți ai familiei, G. Fanian scriind un articol despre fratele său, Ioan (Mârza bey), ce s-a născut cu 5 ani înainte de Manuc, avea să moară în 1808 și să lase în urmă o văduvă și trei copii: Thascigol (Rozalia), Eghina (Elena) și Korobet (Gherasim) și rolul în viața acestora a lui Manuc, care și-a asumat responsabilitatea de tată. El le-a asigurat o bună educație și instruire, iar pe când era în viață, Manuc Bey dădu în căsătorie pe nepoata Elena lui Asvatur Avetov, oferindu-i o zestre bogată și numindu-l pe Asvatur administrator principal al moșiei sale. Cât urmașul său Murad va fi minor, prin decizia lui Manuc, el va primi 5 mii de lei anual. A fost generos în donații și cu străinii, G. Fanian menționează că ștabela mărețelor sale fapte a preluat-o fiul mai mare, Ivan (Ovanes) Mirzoian. Ivan, renunță totuși la Alexandropol, nu-i stătea în puteri să ducă la bun sfârșit planurile tatălui, chiar dacă a moștenit vre-o 44 mii ha de pământ.

Pe fondalul proceselor de judecată pentru moștenirea lui Manuc Bey distrugerea averii și a conacului Hâncești a înaintat cu pași uriași.

Revenind la aurul ce ar fi ascuns de Manuc Bey sub pământ, mai trebuie de menționat un lucru, cu toate că la moment se cunosc anumite informații despre aceste căi subterane, din care unii localnici și-au făcut și beciuri, și

existența acestora nu poate fi negată, totuși un lucru e clar, Manuc nu a reușit prea multe să construiască în Hâncești, renumitul său conac a fost construit de fiul său mai târziu, la fel și ieșirile subterane, iar odată ce un lucru nu era pus bine la punct, nu era în firea lui Manuc să ascundă și aurul în așa circumstanțe. Aceste raționamente, însă, nu opresc posesori de detectoare să dea buzna în Complexul Manuc Bey, continuând după obiceiul lui Gr. Kotovski, de a căuta comori.

În timpul investigațiilor arheologice pe teritoriul Complexului Manuc Bey din vara anului 2013 cea mai populară întrebare era: “Ați găsit aurul?” Răspunsul oferit de cercetările istorice este că, această comoară nu există.

Bibliografie:

ANRM, F. 37, I. 2, D. 354.

Bezviconi Gh., *Manuc-Bei*, Chișinău, 1938.

Butnaru A., *Familia Iamandi și ramura basarabeiană după anul 1812*, in: Prutul, Huși, 2012.

Căuș B., *Dicționar. Figuri de armeni din România*, București, 1997.

Fanian G., *Minunea de la Hîncești*, in: Pământ și oameni, nr. 76 (241), Chișinău, 1996, pag. 3.

Fanian G., *Mirza-Bei – fratele lui Manuc-Bei*, in: Curierul de seară, nr. 36 (8861), Chișinău, 1997, pag. 3.

Felea A., *Câteva date despre urmașii lui Manuc Bey (sec. XIX – înc. sec. XX)*, in: Tyrageția, vol IV (XIX), nr. 2., 2010, pag. 187-202.

Gordin R., *Pod zvezdoju Kutuzova*, Kișinev, 1987.

Ionescu Ș., *Manuc Bei zaraf și diplomat la începutul secolului XIX-lea*, Cluj-Napoca, 1976.

Journal des Campagnes faites au service de la Russie (1809) par le Comte de Langeron, in: Istoria românilor, supl. I, vol. III, 1709-1812, București, 1889, pag. 156-164.

Moraru Al., *Manuc-Bei: Diplomat Trădător*, in: <http://www.tribuna-basarabiei.ro/2010/06/manuc-bei-diplomat-tradator.html>.

Zamura E., Vlasova O., *Manuk-bej, sekretnyj agent Rossii v Turcii*, in: <http://baza.md/index.php?newsid=737>.